

Otázky a „dotázané“

Po mém soudu je kritické tázání neodmyslitelné a neoddělitelné od filosofování (filosofického myšlení); nemohu dát za pravdu Merleau-Pontymu, že filosofie „neklade otázky“ (a nedává odpovědi), ale jen „hledá původ a smysl otázek“ (i odpovědi). Zejména nemohu souhlasit s tím, že „otázky vycházejí z našeho života, z naší historie“, pokud by to mělo znamenat, že vycházejí pouze odtud a že odjinud nevycházejí. Patočka říkával, že mýtus odpovídá na otázky, které si nepoložil; to by spíš znamenalo, že z našeho života a z naší historie mohou pocházet odpovědi, ale nikoli otázky. Otázky, které nebyly položeny, ale mýtus (nebo nějaká alternativa mýtu) na ně odpovídal, je třeba teprve odhalit, objevit, odkrýt. Znamená takový „objev“ otázky, že tam ta otázka vskutku předem byla? Navrhuji, abychom dobře rozlišili mezi údivem a otázkou (tedy přesně: mezi divením a tázáním). Abychom od pouhého údivu mohli přejít k otázce, musíme otázku nějak formulovat, a to zase předpokládá, že ji musíme myšlenkově „uchopit“, že se jí musíme nějak dotknout a myšlenkově i jazykově ji „zpracovat“. Zdrojem údivu může být něco „předmětného“, co se najednou před námi objeví, co před námi vyvstane a něčím nás překvapí (zejména nezvyklostí, tím, že to odporuje zvyklostem, tomu, co je nám běžné a čemu jsme přivykli). Ale jakmile to chceme nějak myšlenkově (a pak i jazykově) uchopit a „podržet“, tj. dát tomu určitou formu otázky, k níž se můžeme v myšlenkách vracet a probírat ji z různých stran a různých souvislostech objevuje se „před“ námi vedle toho, co nás udivilo, a také vedle toho takto vzniklého údivu ještě to, co jsme ustavili jako intencionální „model“ (tj. nejen předmět, ale třeba také ne-předmět) našeho tázání. A právě tento model nemůže nikdy vyvstat před námi „sám“, nemůže povstat ani z toho, co nás udivilo, ani z našeho „údivu“ samého, nýbrž musíme jej právě „ustavit“, „konstituovat“ – třeba na zkoušku, abychom jej pak třeba nahradili jiným, případnějším. A tento myšlenkový (intencionální) model není, nemůže být součástí ani složkou našeho mínění, myšlení (jako aktu, myšlenkového výkonu), ale je nutně něčím, k čemu se náš myšlenkový akt odnáší a vztahuje, i když jen proto, abychom tohoto modelu použili k dotazování na to, co nás udivilo, nebo na něco, co s tímto nás udivivším jevem nějak souvisí přičemž tu souvislost musí „vynalézt“, „objevit“ nebo dokonce „zkonstruovat“ aktivně také my.

(Písek, 080401-1.)